

csak egy része lépett még színre”. Oláh János elhallgatásának egyik oka mintha az elhallgatása lett volna. Ami „nem talál a maga pillanatára, az végleg elkéshet” – utal az így kialakult értékelés-mulasztás veszélyére Kodolányi Gyula, aki leszögezi: „Ez a visszhangtalanság nagyon is valós szituáció. Nem merő véletlen, nem is egy életrajz anekdotikus részlete, hanem – mondhatni – nemzedéki sors. És kevesen szegeztek vele szembe ambiciózusabb művet, mint Oláh János.”

A közösségi szellemi élet szervezése, a határon túli magyar irodalom pártfogása, a fiatal tehetségek felkarolása, útra bocsátása is részét képezi Oláh János és a költő-prózaíró Mezey Katalin gazdag életművének. Nemzedékének tagjai közül kevesen tettek annyit irodalmunk mindennapi létéért, mint ez a családi életvezetésben is példát mutató házaspár. Oláh János nevéhez fűződik a Magyar Napló című havilap megmentése, új arculatának, szellemiségének kialakítása, a Magyar Napló Kiadó és az Irodalmi Magazin megalapítása, a Magyar Napló könyvesbolt létrehozása – hogy csak az irodalom, az irodalmi hagyományok, értékek terjesztéséhez, tudatosításához kapcsolódó tetteket soroljuk.

Jánosi Zoltán a monográfia függelékében számba veszi Oláh János idegen nyelven megjelent műveit is. A németül kiadott elbeszélés-gyűjtemény és az angol-

ul napvilágot látott verseskötvény mellé tehetjük a költő 2016 májusában a varsói könyvhéten bemutatott „lengyel” válogatott verseinek *Elérhetetlen föld (Nieosiągalna ziemia)* című kötetét is. A kiadó és a fordító (Jerzy Snopek, napjaink magyarországi lengyel nagykövete) versenyt futott az idővel, hogy lengyel verseskötényét a már halálosan beteg költő kézbe vehesse. Ez a futás Oláh János Szent Pál-i életfutásának bevégzése előtt célt ért. Mi több, az örökkévalóságba készülő költő még a kiváló lengyel esztéta, Wojciech Kaliszewski róla írt, *Ulisszesz kalapja* című méltatását is olvashatta: „Oláh János poétikája [...] az ember életében megélt, mélyebb állapotokat és tapasztalatokat leleplező versek felé vezetett. Költészetének nyelve, a lingvisztikai – nyelvi, szemantikai és a beszéd mondattani rétegei – kísérletek nem fogták vissza a létezés értelmét és célját vizsgáló költő képzeletvilágát. Az *Elérhetetlen föld* költője számára az igazi kihívás annak a formának a keresése volt, amely képes ellenállni az életet pusztító erőknek, miközben »megjósolja« a mulandóság határát. A költő ezeket az ellentéteket a belső szabadságából és igazságkereséséből merített erő következtében volt képes egyensúlyban tartani.”

Jánosi Zoltán monográfiája méltó emléket állított a műveivel a magyar irodalomtörténet élvonalába került Oláh Jánosnak.

OLÁH ANDRÁS

Demeter Zsuzsa: Sigmond István

MMA, 2018

OLÁH ANDRÁS (1959) Mátészalka

Sigmond István kétségkívül az erdélyi magyar irodalom egy rendkívül sajátos megítélésű alakja. Meglehetősen kusza és göröngyös pályát kellett befutnia ahhoz, hogy ne csupán ismert, de elismert alkotó lehessen. Bár írásai már a hatvanas évek végétől rendszeresen megjelentek, a kritikai fogadtatás elutasító volta miatt sokáig érezte – érezhette – magát körön kívülnek. Hogy mindezt magánemberként és íróként miként élte meg, sértettsége, kiábrándultsága ellenére miért folytatta a kezdetben szélmalomharcnak tűnő küzdelmet, mennyiben alakította, formálta az elutasító kritika az alkotói munkát, nyomot hagyott-e az általa alkalmazott irodalmi nyelven és stíluson, s mindezek mellett mennyire tudta hitelesen közvetíteni a mondaniva-

lót – sok egyéb mellett ezekre a kérdésekre kísérel meg választ keresni Demeter Zsuzsa monográfiája, amely az MMA *Közelképek írókról* címet viselő sorozatában jelent meg 2018-ban.

A szerző különleges helyzetből közelíthetett a sigmondi életműhöz. Egy rövid ideig ugyanis munkatársakként dolgoztak együtt a Helikon szerkesztőségében. Ebből a kapcsolatból azonban saját bevallása szerint is keveset profitálhatott a monográfus, aki – mint azt az előszóból megtudjuk – Sigmondot a szerkesztőségben eltöltött közös évek során rendkívül zárkózott, befelé forduló, csak a munkára koncentráló egyéniségnek ismerte meg.

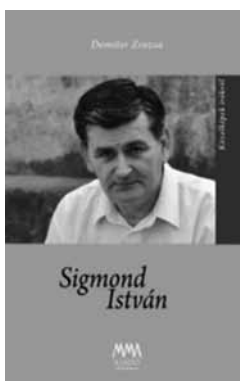
Mindenek ellenére Demeter Zsuzsát foglalkoztatta a sigmondi szemlélet és látásmód, és eme

elköteleződésének már az író életében jelét adta, hiszen – amellet, hogy nem sokkal Sigmond halála előtt interjút is készített az íróval – már az életmű vizsgálata is érdekelte. Később pedig – a család támogatásával – sikerült betekintést nyernie az írói hagyatékba, így abba a szerencsés helyzetbe került, hogy monográfiáját három bázisra építhette: a megjelent (és a hagyatékban fellelt publikálatlan) alkotások mellett áttanulmányozhatta a kortárs kritikákat, tanulmányokat, és építhetett a levelezésekből, valamint az író személyes feljegyzéseiből kiolvasható benyomásokra. Mindez azt eredményezte, hogy Demeter Zsuzsa egy pontosan árnyalt képet tud felmutatni az alkotóról, az alkotás folyamatáról és magáról az életműről.

A kötet felépítése ennek megfelelően alakult: kezdődik az életút felvázolásával, a kapcsolatok bemutatásával, folytatódik az irodalmi élettel való szembesüléssel, a „fogadtatás” tárgyilagos összevetéseken alapuló ismertetésével, ezt követi a stílus és a motívumrendszer vizsgálata, illetve az egyes kötetek elemzése műfajonként haladva. Mindemellett azon betöltött tisztségek, vállalt feladatok bemutatására is sor kerül, amelyek szintén befolyásolhatták a korabeli kritikusok szemléletét.

A kötet első szakasza magával az emberrel, a művészi egyéniséggel és az alkotói háttérrel foglalkozik. Ebből kiderül, hogy az önmagával is tusakodó, vívódó író külön harcot vív a szerkesztőségekkel, ahol olykor talál ugyan megértést, de – főként a pálya elején – inkább értetlenségbe, elutasításba ütközik. Demeter Zsuzsa igyekszik nyomon követni, hogyan dolgozza fel Sigmond ezt a helyzetet, s hol és kiknél talál kapaszkodót, kik dobnak felé mentőövet. A levelezésekből és könyvkritikákból kiderül, hogy Lászlóffy Aladár és Papp Ferenc voltak azok, akik az induláskor támogatták, de nagyon fontos lehetett Sigmond számára egy magyarországi író, Örkény István figyelme is – legalábbis erre enged következtetni az a hagyatékban talált – Örkényhez írott – levélmásolat, amit Demeter Zsuzsa is fontosnak tart idézni: „Hogy távoli rokonának érez, mondanom sem kell, hogy ennek nagyon örülök. Bennem ez nem tudatosodott, de bizonyára ráéreztem erre, mert Ön az egyetlen író Magyarországon, akinél – úgy éreztem – el kell küldenem írásaimat.”

Bepillantást nyerve a kulisszák mögé, nemcsak az alkotót és az alkotás folyamatát láttatja Demeter Zsuzsa, hanem a körülményeket is, amelyek bizony gyakran megkeserítették az író életét. Ezt tá-

masztja alá az a levélrészlet is, amelyet testvérének írt válaszul arra a kérdésre, hogy miért olyan komorak a szövegei, miért nem ír vidámabb dolgokról: „Nem tudok, testvér... Amíg a pusztulás kavalkádja ránk szakasztja az eget: szeszély és fejetlenség, butaság és immoralitás, gyalázás és önámítás, aljasság és álnokság, blöff és rettegés, átok és ricsaj, koholmány és fásultság, kudarc és narkózis, önkívület és hajsz, iszony és csőd, ataviz-

mus és csömör – a történelem zálogházában szorongunk mindannyian.”

Sigmond körön kívülként próbált becsatlakozni az irodalmi vérkeringésbe, ám a rendszerváltásig mindezt kevés sikerrel tehetette. Munkáit kemény, nemegyszer gyilkos, letaglózó kritika fogadta. Demeter Zsuzsa nagy figyelmet szentel ennek a kritikának – elismerve, hogy a legtöbb esetben helytállóak, korrektek a műveket szigorú szemmel értékelő vélemények. Más kérdés, hogy Sigmond ezeket a megnyilatkozásokat pusztító támadásként, sárba tiprásként értékelte, és csak kevesek bírálatát fogadta el.

Ahhoz, hogy tovább tudjon lépni, s hogy valamelyest be tudjon illeszkedni, valóban segítő kezekre volt szüksége. Lászlóffy Aladár, a barát mindig mellette állt. Az ő megállapításait és Kántor Lajos egyes észrevételeit el is fogadta, Szócs Istvánét és Mózes Attiláét – amelyek egyébként lényegesen keményebbek és kegyetlenebbek voltak – már kevésbé.

A „kritikusok boncasztalán” ízekre szedett alkotásokat újravizsgáló Demeter Zsuzsa osztja a Sigmond munkáit górcső alá vevő irodalmárok azon véleményét, miszerint a sigmondi életmű minőségileg meglehetősen egyenetlen. Így nézve a külső szemlélő számára majdhogynem előzmény nélkülinek – de mindenképpen váratlannak és meglepőnek – tekinthető az a kiugró siker, amit az író 15. könyve hozott: a *Varjúszerenád* elnyerte az Irodalmi Jelen díját. Ezt követően Sigmondot a magyarországi kritika is felfedezte, szinte minden folyóirat közölt ismertetést a könyvről, és emellett számtalan interjú is készült vele.

Mindez azonban valóban csak a külső szemlélő olvasata lehet. Demeter Zsuzsa ugyanis a művek ismeretében és a kritikai összevetéseket figyelembe véve úgy látja, hogy – ha a fejlődés nem is egyenetlen – a sigmondi prózában benne volt az az erő és minőség, amely (ha erős késéssel is) az életmű utolsó szakaszában kibontakozott: „A magyarországi siker mindenképp innen datálódik, noha korábbi szövegeiről is írtak jeles magyarországi kriti-

kusok (Ács Margittól Pécsi Györgyiig, Széles Klárától Bertha Zoltánig), ám ezeknek a kritikáknak inkább a szakmán belül volt hatása, kevésbé érték el az olvasókat. Ezért is nevezik egykönyves szerzőnek Sigmondot – valóban ez a legjobban kidolgozott regénye, de nem előzmény nélküli, az *Egy panaszgyűjtő panasza* vagy *A kútbamászó* ember novellái már jelzik azt az abszurd vonalat, illetve a sigmondi prózanyelv irányát, amely a *Varjúszerenádban* sűrítetten megragadható” – magyarázza a szerző Zsidó Ferencnek adott interjújában.

A Sigmond István életpályáját áttekinteni vágyó olvasó Demeter Zsuzsa könyvét lapozva nem csupán egy íróportrét kap, nemcsak műelemzésekkel-értelmezésekkel szembesül, hanem egy társadalmi korrajz is kibontakozik – s azon belül az irodalom és irodalomértelmezés változó helye és szerepe is hangsúlyt kap. És szükségképpen szembesül azzal a töprengésre készítő ténnyel is, hogy a diktatúra idején sötétbe merülő s a groteszk és az abszurd

irányába nyitó író miért is marad a változásnak hitt rendszerváltást követően is konokul és kitartóan ezen a mezsgyén.

Persze minden apró titkot Demeter Zsuzsa sem tud feltárni. Sigmond pályájának legkényesebb része, a cenzori időszak ugyanis egyelőre még nem kutatható, a vonatkozó anyagok nem hozzáférhetőek. Mindez azonban vélhetően csupán apró életrajzi adalékokat, kiegészítéseket (esetleg néhol magyarázatokat) rejthet a jövő irodalomtudósai számára, de lényegileg aligha befolyásolhatják az életmű megítélését.

Sigmond István különc és különutas szerző. Különütassága nemcsak az életmű hamisítatlan sigmondi groteszkjében és fekete humorában mutatkozik meg, hanem az életpályájában is jól érzékelhető: színész szeretne lenni, jogásznak tanul, kereskedelmi ügynökként dolgozik (befőttes üvegeket árul), éjszakánként pedig novellákat ír. Ez már önmagában is elég abszurd.

HORVÁTH ATTILA (1968) Budapest

HORVÁTH ATTILA

Sárközi Mátyás – Kaiser Ottó: Provence Côte D'Azur

Kortárs, 2018

Dekoratív, igényes kivitelezésű képeskönyv lapjait pörgetem az ujjaim közt, miközben azon kapom magam, hogy elvagyódom innen. A fagyos, szürke télből tengerpartra, napos, mediterrán vidékre. Paszellszínű falak árnyékában kopott faasztalról sajtot török, és palackból átlátszó borral kvaterkázom, közben barátságosan vigyorgok a bajszos, öreg gazdákra, kompenzálandó, hogy egy árva kukkot sem értek franciául. A gondolataim fókuszába égett képért egy magyar szerzőpáros, Kaiser Ottó és Sárközi Mátyás közös kiadványa a felelős.

Az egyszerűen csak *Provence Côte D'Azur* címet viselő kötet nem árul zsákbamacskát, valóban a francia Riviéra, az Azúr-partnak vagy ismertebb nevén Aranypartnak nevezett területre kalauzolja el az olvasót. A kiadvány megszületését alighanem Sárközi Mátyás és felesége Provence-hoz fűződő rajongásának köszönhetjük. A házaspár abban a szerencsében részesülhetett, hogy már az ötvenes években alkalma nyílt az akkor még felkapott helynek nem számító mediterrán térségben vakációzni. Az újabb nyaralások során keresztül-kasul beba-

rangolt és megismert vidék élménye, majd akkori angliai lakóhelyük mindennapjai, annak esős-ködös időjárási körülményei közé olyan éles kontraszt került, ami nem tette kérdésessé, hol töltenék szívesebben az idejüket, ha választhatnának. És amikor erre lehetőségük nyílt, éltek vele. A kezdetekben csupán nyaralónak álmodott puritán kis Var megyei házikóból lassacskán kipofozott állandó lakhely lett. A Sárközi házaspár Angliát Dél-Franciaországra cserélte, és áttelepült Provence-ba, művészemberekhez illően inspiráló művész környezetbe.

Sárközi Mátyásról közismert, hogy írócsaládból származó alkotó ember, aki tegező viszonyban áll a kultúrával. Családfáján számos ág igazolja a művészi önkifejezésre törekvő hajlam generációkon keresztül történő átörökíthetőségét. Nyilvánvaló, hogy a Provence környékén évtizedek alatt felgyűlt élményanyagot nem tartja majd örökké magában, és késztetést érez annak leírására. A megosztani kívánt tapasztalatok jelen kötetben összeálló végső formája azonban a fotóművész Kaiser Ottó kinti látogatásának eredménye. A két barát közös